

УДК 368:330.322

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-4263/2023-4-15>**Юдіна С.В.**

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів та обліку
Дніпровського державного технічного університету, м. Кам'янське
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3354-6515>*

Гуржий Т.О.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та обліку
Дніпровського державного технічного університету, м. Кам'янське
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3206-7448>*

Жюдіт Ф.М.

*здобувач третього рівня освіти (PhD),
Дніпровського державного технічного університету, м. Кам'янське*

Yudina Svetlana

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Finance and Industry
Dnipro State Technical University, Kam'yanske*

Gurzhiy Tamara

*Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Finance and Industry
Dnipro State Technical University, Kam'yanske*

Judith Felix

*Teacher of the Third Level of Education (PhD),
Dnipro State Technical University, Kam'yanske*

СТРАХОВІ ФОНДИ ЯК ДЖЕРЕЛА ІНВЕСТУВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

INSURANCE FUNDS AS A SOURCE OF INVESTMENT IN THE ECONOMY OF UKRAINE

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена розвитку теоретичних підходів та удосконаленню практичного інструментарію формування, розвитку та визначення перспектив страхового інвестування в економіці України. Зазначено, що страхові резерви є фінансовими ресурсами з різними можливостями інвестиційного використання, виходячи з термінів договорів з різних видів страхування, від довгострокових до короткострокових. Визначено, що для забезпечення інвестиційної діяльності страхової компанії найбільш важливими є резерви зі страхування життя, які мають довгострокову основу. При дослідженні інвестиційної діяльності страхових компаній було виділено дві групи проблем. Перша група проблем, пов'язана з аналізом інвестиційного потенціалу українського страхового сектора економіки в порівнянні з різними ринковими економічними моделями. Друга група проблем, пов'язана з аналізом результатів інвестиційної діяльності страхового сектора економіки. Було визначено, що інвестиційні кошти, що мають в даний час страхові компанії, при розміщенні страхових резервів і власних коштів, спрямовуються не на фондовий ринок та інвестиційні програми, які можуть сприяти інвестуванню економіки, а в основному, датують банківський сектор економіки. Зроблено висновки щодо можливості інвестиційної діяльності страхового сектора економіки, та ступеня її впливу на розвиток національної економіки.

Ключові слова: страхова компанія, інвестиційна діяльність, страхове інвестування, страхова премія, активи страховиків, страхові резерви, джерело страхових інвестиційних коштів.

ANNOTATION

The article is devoted to the development of theoretical approaches and the improvement of practical tools for forming, the

development and evaluation of the prospects for insurance investment in the economy of Ukraine. Among the main functions of insurance there is an investment function. It is noted that the additional investment function of insurance in the minds of the market mobilizes savings for the development of the national economy. It is stated that insurance reserves contain financial resources with various possibilities for investment recovery arising from the terms of contracts for various types of insurance, from long-term to short-term. It is determined that to ensure the investment activity of an insurance company, the most important ones are life insurance reserves, which form a long-term basis. The important concept of insurance investment as the purpose of direct investment of insurance reserves, emergency reserves, and the power capital of insurance companies is defined in all forms in various objects and instruments such as and bring income through the withdrawal of profits and (or) the attainment of another beneficial effect. When examining the investment activities of insurance companies, two groups of problems were seen. The first group of problems is associated with the analysis of the investment potential of the Ukrainian insurance sector of the economy in line with various market economic models. Another group of problems is associated with the analysis of the results of investment activity in the insurance sector of the economy. As part of the investigation of the first group of problems, the relationship between insurance premiums and GDP in Ukraine and other countries was analyzed and it was determined that the level of insurance penetration in Ukraine is low. The indicators of the number of insurance companies and their assets were analyzed and it was determined that in Ukraine the trend towards a reduction in the number of insurers will continue. The basis for the investigation of another group of problems was the assessment of the investment activity of insurance companies from the position of investment of insurance reserves and capital assets of insurance

organizations in investment instruments mentee. The structure of insurance assets in Ukraine has been analyzed and it has been determined that the structure of allocation of insurance reserves in investment assets is impossible to ensure high profitability. It has been determined that the investment funds that are currently being raised by insurance companies, with the placement of insurance reserves and capital assets, will not be directed directly to the stock market and investment programs that can reduce investment economy, and mainly refer to the banking sector of the economy. The opportunity to invest in the insurance sector of the economy has been restored, which will contribute to the development of the national economy

Key words: insurance company, investment activity, insurance investment, insurance premium, insurer assets, insurance reserves, insurance investment costs.

Постановка проблеми. Поява та розвиток інститутів, здатних ініціювати, структурувати та стимулювати процес мобілізації фінансових ресурсів, їх трансформацію в інвестиційні, є актуальною та необхідною для подальшого розвитку економіки України.

У світі основними суб'єктами на ринку капіталів є інституційні інвестори, до яких належать і страхові компанії. Світовий досвід показує, що страхові організації акумулюють значні фінансові ресурси, тому страховий сектор дуже важливий для розвитку економіки країни. Мобілізація значних грошових ресурсів та подальше їх інвестування страховими компаніями робить страхову галузь важливим фінансовим джерелом розвитку національної економіки.

Проблеми вітчизняного фінансового ринку однозначно свідчать про те, що найбільш актуальним напрямом державної політики на фінансовому ринку в сучасних умовах має бути розвиток національних інституційних інвесторів, до яких належать і страхові організації. Тільки таким чином можна перетворити вітчизняний фінансовий ринок на основний інструмент отримання інвестиційних ресурсів, підвищити норму накопичень, залучити широкі кола населення до інвестиційного процесу через страхування.

Інвестиційна діяльність не є основною для більшості вітчизняних страхових компаній. Проте вітчизняне страхове законодавство дозволяє суттєво розширити інвестиційні можливості страхового ринку.

На основі світового досвіду, можна вважати, що інвестиційна діяльність має забезпечувати основний дохід страховиків. А це в свою чергу, дозволить істотно регулярно збільшувати власний капітал і поліпшувати фінансовий стан страхової компанії, а в цілому, буде сприяти розвитку вітчизняного фінансового ринку і позитивно впливати на розвиток національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Звернення до праць науковців (Майданченко І.В. [1]., Сорока Л.Ю. [2]., Нагайчук Н.Г. [3]., Василенко А.В. [4]., Дуфенюк О.М. [5]., Жабинець О.Й. [6]., Макаренко Є.В. [7]., Махортов Ю.О. [8] та інших), які досліджували теорію страхової справи та інвестування, дозволило визначити сутність страхового інвестування.

В той же час, підходи вищевказаних авторів не завжди враховували особливості сучасних інвестиційних потреб економіки. Тому, на нашу думку, назріла потреба у продовженні наукових досліджень щодо забезпечення ефективного страхового інвестування в країні.

Крім того, на нашу думку, рівень теоретичної розробки проблеми акумуляції фінансових ресурсів страхових компаній і трансформації їх в інвестиційні, не достатньо відповідають потребам сучасної практики господарювання.

Виділення невирішення раніше частин загальної проблеми є подальший розвиток теоретичних підходів та розробка практичного інструментарію формування, розвитку та визначення перспектив розвитку страхового інвестування в економіці України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на підвищення інвестиційної активності вітчизняного страхового сектора економіки, страховий сектор в даний час не здатний істотно впливати на інвестування національної економіки, на відміну від західного досвіду, де страхові компанії є найбільшими інституційними інвесторами.

В табл. 1 наведена інформація щодо порівняння співвідношення страхових премій та ВВП в Україні та інших країнах світу [9].

Таблиця 1
Співвідношення страхових премій та ВВП в Україні та інших країнах світу у 2022 році

Країна	Ризикові страховики	Страховики життя	Усього
Україна	0,7	0,1	0,8
Єгипет	0,2	0,6	0,8
Казахстан	0,4	0,4	0,8
Словаччина	0,8	0,9	1,7
Туреччина	1,6	0,2	1,8
Польща	1,8	0,3	2,1
Угорщина	1,2	1,1	2,3
Чехія	2,6	0,7	3,3
Індія	0,8	2,7	3,5
Німеччина	2,1	2,4	4,5
Швейцарія	2,3	3,3	5,6
Сполучені Штати	3,6	2,9	6,5
Японія	1,9	5,8	7,7
Велика Британія	2,3	8,3	10,6
Південна Корея	5,9	5,5	11,4
Світ			6,6

Як бачимо за даними табл. 1, у 2022 році страхові премії становили 0,09% ВВП, що говорить про недостатній рівень розвитку сфери.

Про тенденції на вітчизняному страховому ринку свідчить і кількість страхових компаній та їх активи. У табл. 2 наведено динаміку кількості страховиків та їх активів за 2019–2023 роки [9].

За даними табл. 2 побудовано графік відповідної динаміки за 5 останніх років (рис. 1).

Таблиця 2

**Кількість страхових компаній та їх активи
в Україні в 2019–2023 роках**

Роки	Кількість	в тому числі		Активи, млн грн
		страховиків non-life	страховиків life	
2019	233	210	23	63 867
2020	199	179	20	64 903
2021	155	138	17	64 737
2022	128	116	12	70 298
на 06.2023	115	99	11	70 785

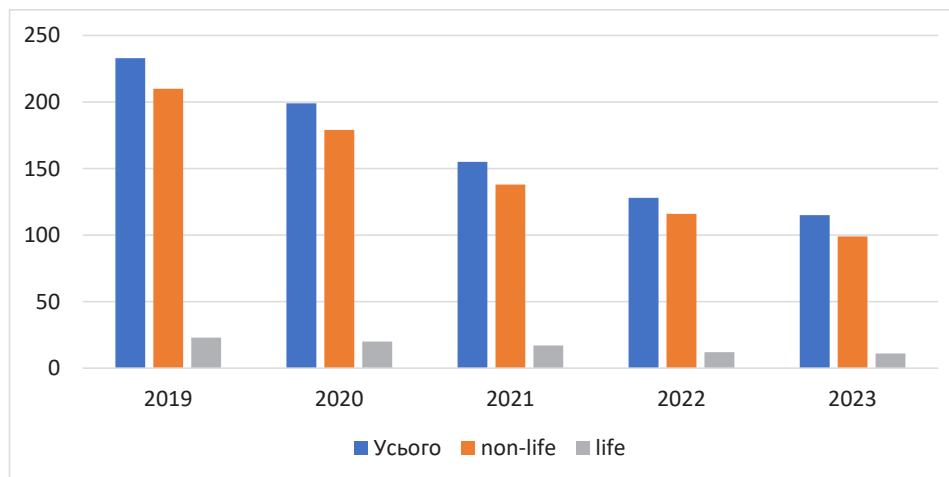

Рис. 1. Динаміка кількості страхових компаній в Україні за 2019–2023 роки

Дані табл. 2 та рис. 1 показують, про значне зменшення кількості – з 233 до 115, або майже вдвічі. Тобто, в Україні продовжується тенденція щодо скорочення кількості страховиків, насамперед через добровільну відмову від ліцензій та вихід з ринку за власною ініціативою. При цьому маємо зазначити, що з 2020 року НБУ є регулятором не тільки банківського сектору, а й ринку фінансових послуг, в тому числі і страхових, що сприяло підвищенню контролю за діяльністю компаній страховиків.

Значення страхування в інвестуванні економіки країни визначається самою сутністю страхування, а також масштабами його розвитку.

У сучасних ринкових умовах страхування в Україні:

- забезпечує економічні інтереси фізичних та юридичних осіб при настанні певних подій за рахунок сформованих грошових фондів;

- забезпечує отримання прибутку від комерційної діяльності, в тому числі і через інвестиційну діяльність;

- через акумулювання грошових коштів виступає інституціональним інвестором в національній економіці [1, с. 42].

Інвестиційна діяльність страховиків, заснована на використанні тимчасово вільних власних та залучених коштів. Поряд із власними коштами, основним джерелом інвестицій страхових компаній є резерви, створювані страховими організаціями при здійсненні страхової діяльності [8].

Відомо, що сутність страхування характеризується низкою ознак, принципів та функцій. Серед основних функцій страхування необхідно, насамперед виділити інвестиційну функцію. Бо саме за допомогою інвестиційної функції страхування в умовах ринку мобілізуються накопичення для розвитку національної економіки.

Для аналізу цієї функції необхідно розглянути економічну природу резервів та нормативно-правову базу їх формування, як основного джерела для інвестицій.

При дослідженні резервів, створюваних страховими компаніями можна розглянути їх класифікацію, яка свідчить, що у інвестиційних процесах беруть участь резерви страхових компаній, які безпосередньо пов'язані зі здійсненням страхових операцій.

Страхові компанії формують їх два види: резерви запобіжних заходів, як джерело реальних інвестицій і «страхові резерви», як основне джерело інвестицій страхових компаній.

Страхові резерви є фінансовими ресурсами з різними можливостями інвестиційного використання, виходячи з термінів договорів з різних видів страхування, від довгострокових до короткострокових.

Для забезпечення інвестиційної діяльності страхової компанії найбільш важливими є резерви зі страхування життя, які мають довгострокову основу [2, с. 40].

Дослідження існуючих підходів при визначенні понять інвестування та страхового інвестування, дозволило виявити різницю між економічним змістом розміщення страхових резервів, власних коштів та інвестиційною діяльністю страхових компаній, оскільки в економічній літературі та практичних дослідженнях дані поняття, найчастіше, ототожуюються [3; 4; 5].

На підставі виявлених відмінностей, і, виходячи з економічного змісту страхового інвестування, запропоновано таке визначення: Страхове інвестування – це цілеспрямоване вкладення страхових резервів, резервів запобіжних заходів, власного капіталу страхових компаній на певний термін у всіх формах в різні об'єкти та інструменти, які здатні приносити дохід з метою отримання прибутку та (або) досягнення іншого корисного ефекту.

При дослідженні інвестиційної діяльності страхових компаній було виділено дві групи проблем. Перша група проблем, пов'язана з аналізом інвестиційного потенціалу українського страхового сектора економіки в порівнянні з різними ринковими економічними моделями. Можливості страхового інвестування та ступінь його вкладу в розвиток національної економіки, може бути оцінено через дослідження окремих факторів впливу, першим з яких є обсяг і структура ринку страхування.

Проведений аналіз (див. табл. 1 та табл. 2) дозволяє констатувати, що досягнутий в ході ринкових перетворень в Україні, обсяг і структура страхових премій, що збираються, сильно відстає за обсягом і відрізняється за структурою, від страхового сектора провідних економік, і не може на сьогоднішній день забезпечити значний вклад страхової галузі в інвестування національної економіки.

В рамках дослідження впливу капіталізації та концентрації на інвестиційну діяльність страхового сектора економіки було проаналізовано: склад та чисельність страхових компаній, обсяги та темпи зростання сукупних активів страхових компаній, частка у ВВП.

В результаті проведеного аналізу було з'ясовано, що капіталізація та концентрація вітчизняного страхового ринку, в умовах посилення вимог регулятора протягом 2019–2023 років супроводжувалася наступними позитивними тенденціями:

- зменшенням числа страхових компаній;

- сукупні активи страхових компаній мали постійну тенденцію зростання та зростання концентрації.

Встановлено, що слабкими сторонами українського страхового ринку залишаються:

- явно надмірна, навіть за світовими мірками, кількість страхових компаній і низька їх капіталізація;

- вітчизняний страховий сектор, на відміну від світових тенденцій, має значно нижчу капіталізацію в порівнянні з кредитними організаціями;

- намітилася тенденція зниження привабливості українського страхового ринку для іноземних інвесторів, при цьому страхові компанії за участю іноземного капіталу показують вищі показники, ніж вітчизняні, що свідчить про менш ефективний менеджмент вітчизняних страхових компаній за рівних умов господарювання.

Друга група проблем, пов'язана з аналізом інвестиційної діяльності та її результатами. В основу дослідження була покладена оцінка на основі використання резервів та власних коштів для інвестиційної діяльності страхових компаній (в інвестиційні інструменти) [6, с. 175–176].

Отримані результати показали, що інвестування страхових резервів та власних коштів є лише складовою їх розміщення. За результатами аналізу визначено основні сильні та слабкі сторони страхового інвестування в країні. Насамперед, найістотніший недолік, що характеризує слабку сторону вітчизняного страхового інвестування, полягає у тому, що сформований нині страховим сектором економіки обсяг активів поступається середньосвітовим співвідношенням з ВВП у 8 разів, а у порівнянні з окремими країнами майже 14 разів, і не може забезпечити значні і необхідні країні надходження інвестицій в економіку.

Але при цьому, структура активів, що складалася, свідчить про високу ліквідність сукупних активів: що дозволяє говорити про платоспроможність галузі в цілому.

Основним джерелом страхових інвестиційних коштів є страхові резерви, які хоч і показують зростання обсягів, але через невеликі обсяги, і незначну частку у ВВП є недостатніми для забезпечення суттєвого впливу на розвиток національної економіки, через їх інвестування.

В табл. 3 наведена структура активів страховиків в Україні за 2019–2023 роки [9].

Таблиця 3

Структура прийнятних активів на покриття резервів страховиків, %

Роки	Депозити	Залишки в МТСБУ	Державні цінні папери	Поточні рахунки	Дебіторська заборгованість	Вимоги до перестраховиків	Нерухоме майно	Інше
2019	32	7	22	7	7	12	9	4
2020	25	7	28	5	7	14	10	4
2021	22	8	35	5	7	10	8	5
2022	28	7	30	9	7	10	7	2
На 06.2023	29	8	32	7	7	10	6	1

За даними табл. 3 бачимо, що у 2023 році 32% активів страхових компаній приходилося на державні цінні папери, 29% на депозити, 10% на вимоги до перестрахових компаній. У сукупності на ці види активів приходилося майже 70% активів.

За даними регулятора процентні доходи за депозитами залишаються основним джерелом інвестиційного прибутку ризикових страховиків і постійно зростають (хоч і незначно). Доходи від інвестицій страховиків життя також збільшувалися, але за рахунок доходів від ОВДП.

Загалом же, структура розміщення страхових резервів в інвестиційні активи неспроможна забезпечити високу дохідність.

Крім того, інвестиційні кошти, що мають в даний час страхові компанії, при розміщенні страхових резервів і власних коштів, спрямовуються не на фондовий ринок та інвестиційні програми, які можуть сприяти інвестуванню економіки.

Проведений аналіз (див. табл. 3) дозволив констатувати, що інвестиційний потенціал страхового сектора економіки низький, і вітчизняні страхові компанії, в даний час, не є значущими інституційними інвесторами, здатними забезпечувати приплив інвестицій в економіку і істотно впливати на розвиток фондового ринку країни. Акумуляованні ними кошти не надходять на фондовий ринок, а, в основному, датують банківський сектор економіки, який, і є основним суб'єктом на фінансовому ринку, та спрямовані на покриття дефіциту державного бюджету.

Інвестиційна діяльність страхового сектора, на даному етапі розвитку не може бути оцінена як суттєва. Основною причиною такої ситуації є, на нашу думку, нерозвиненість в Україні довгострокового страхування життя, тоді як підтвердив аналіз, у розвинених ринках, внески від страхування життя переважають в активах, що дозволяє західним страховим компаніям створювати довгострокові інвестиційні портфелі та забезпечувати значні і довгострокові інвестиції в національні та світову економіку.

Висновки. Можливість інвестиційної діяльності закладена в самій природі страхування. Маючи значні обсяги тимчасово вільних грошових коштів, як власних, так і сконцентрованих у резервах, страхові компанії займаються не тільки страховою, а й інвестиційно-фінансовою діяльністю.

Обсяг інвестованих коштів страховими компаніями та активна участь на ринку капіталів дозволяє визначити їх як інституційних інвесторів. Залучені через страхування кошти, здатні надавати істотний вплив на розвиток економіки країни.

Можливості інвестиційної діяльності страхового сектора економіки, та ступеня її впливу на розвиток національної економіки, визначаються кількісними та якісними характеристиками інвестиційного потенціалу страхових компаній. Кількісно інвестиційний потенціал страхової компанії вимірюється конкретно сумою власного, залученого та позикового капіталу, що використовуються як джерела інвестицій.

Найважливішими факторами, що впливають на потенціал інвестиційної діяльності страхового сектора економіки є такі зовнішні та внутрішні фактори впливу, як: обсяг та структура ринку страхування, капіталізація та концентрація страхового ринку; ефективність державного регулювання; розвиток фондового ринку та наявність надійних фондових інструментів; стабільність економічного розвитку; рівень власних коштів страховика; впровадження нових видів страхування; ефективність фінансового планування та наявність професійних кадрів.

Незважаючи на підвищення інвестиційної активності вітчизняного страхового сектора економіки, в результаті вжитих регулятором законодавчих заходів, страховий сектор в даний час не здатний істотно впливати на інвестування національної економіки, на відміну від західного досвіду, де страхові компанії є найбільшими інституційними інвесторами.

Найбільший інвестиційний потенціал мають компанії, що займаються страхуванням життя і, саме, акумульовані ними довгострокові ресурси мають забезпечувати основну частину інвестицій в економіку.

Вітчизняний страховий ринок, незважаючи на певні позитивні тенденції, як і раніше, демонструє практично повну відсутність реального страхування життя, яке служить основою «довгих» грошей в інвестиційному портфелі страхового сектора економіки. Тому необхідно системно вдосконалювати законодавства в галузі страхування життя, в основу якого має бути покладено збалансоване дотримання інтересів страхувальників, страховиків та держави.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Майданченко І.В. Інвестиційна діяльність страхових компаній – шлях до економічного зростання. *Науково-технічна інформація*. 2012. № 3. С. 41–44.
2. Сорока Л.Ю. Інвестиційна політика компаній зі страхування життя. *Страхова справа*. 2006. № 1(21). С. 39–41.
3. Нагайчук Н.Г. Управління капіталом страхових компаній. *Фінанси України*. 2008. № 11. С. 106–116.
4. Василенко А., Трінчук І. Інвестиційна діяльність страхових компаній: стратегія та пріоритети. *Страхова справа*. 2006. № 3 (23).
5. Дуфенюк О.М. Визначення економічної сутності інвестицій та міжнародної інвестиційної діяльності в умовах розвитку ринкових відносин. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2007. Вип. 17.2. С. 152–160.
6. Жабинець О.Й. Формування інвестиційних ресурсів страхових компаній та питання безпеки їх інвестиційної діяльності. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22.12. С. 178–183.
7. Макаренко Є. В. Інвестиційна діяльність страхових компаній в Україні: проблеми та перспективи. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2010. С. 40–43.
8. Махортов Ю.О., Зюбін В.М. Вплив інвестиційного потенціалу страхових компаній на розвиток економіки. *Економічний вісник Донбасу*. 2010. № 2 (20). С. 139–144.

9. Статистика страхового ринку України. URL: <https://forinsurer.com/stat/> (дата звернення: 20.09.2023).
10. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show> (дата звернення: 20.09.10.2023).

REFERENCES:

1. Majdanchenko I.V. (2012) Investytsijna diial'nist' strakhovykh kompanij – shliakh do ekonomichnoho zrostantia [Investment activity of insurance companies – the way to economic growth]. *Naukovo-tekhnicna informatsiia*, no. 3, pp. 41–44.
2. Soroka L.Yu. (2006) Investytsijna polityka kompanij zi strakhuvannia zhyttia [Investment policy of life insurance companies]. *Strakhova sprava*, no. 1(21), pp. 39–41.
3. Nahajchuk N.H. (2008) Upravlinnia kapitalom strakhovykh kompanij [Capital management of insurance companies]. *Finansy Ukrainy*, no. 11, pp. 106–116.
4. Vasylenko A., Trinchuk I. (2006) Investytsijna diial'nist' strakhovykh kompanij: stratehiia ta priorityty [Investment activity of insurance companies: strategy and priorities]. *Strakhova sprava*, no. 3(23).
5. Dufeniuk O.M. (2007) Vyznachennia ekonomichnoi sutnosti investytsij ta mizhnarodnoi investytsijnoi diial'nosti v umovakh rozvytku rynkovykh vidnosy [The importance of the economic essence of investment and international investment activity in the minds of the development of market intelligence]. *Naukovyj visnyk Natsional'noho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy*, vol. 17.2, pp. 152–160.
6. Zhabynets' O.J. (2012) Formuvannia investytsijnykh resursiv strakhovykh kompanij ta pytannia bezpeky ikh investytsijnoi diial'nosti [Formation of investment resources of insurance companies and nutritional security of their investment activities. Scientific newsletter of NLTU of Ukraine]. *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 22.12, pp. 178–183.
7. Makarenko Ye.V. (2010) Investytsijna diial'nist' strakhovykh kompanij v Ukraini: problemy ta perspektyvy [Investment activity of insurance companies in Ukraine: problems and prospects]. *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, pp. 40–43.
8. Makhortov Yu.O., Ziubin V.M. (2010) Vplyv investytsijnogo potentsialu strakhovykh kompanij na rozvytok ekonomiky [Injecting the investment potential of insurance companies into economic development]. *Ekonomichnyj visnyk Donbasu*, no. 2 (20), pp. 139–144.
9. Statystyka strakhovoho rynku Ukrainy. Available at: <https://forinsurer.com/stat/> (accessed 20 September 2023).
10. Pro strakhuvannia: Zakon Ukrainy vid 07.03.1996 r. № 85/96-VR. Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show> (accessed 20 September 2023).